

Leiklist í Hafnarfirði

Ekki er vitað með vissu hvenær leiksýningar hefjast í Hafnarfirði, en þó er nokkuð ljóst að það var áður en Gúttó kom til sögunnar, um 1880. Sýnt var í Linnets-pakkhúsi svonefndu og var *Skugga-Sveinn* Matthíasar Jochumssonar leikinn. Frá þessu segir í endurminningum Knuds Ziemsens borgarstjóra í Reykjavík.

Með tilkomu Gúttó breyttist leikaðstaða auðvitað til mikilla muna, þó að framan af muni Hafnfirðingar ekki hafa hugsað svo hátt að stofna sérstakt leikfélag. Þó er getið um leikfélag í blaðinu *Kvási* sem var gefið út í bænum á árunum 1908–09, en litlar heimildir eru að öðru leyti um starf þess.

Góðtemplarahúsið (Gúttó)

Gúttó í Hafnarfirði er eitt af allra fyrstu góðtemplarahúsum landsins. Það var byggt árið 1886 og vígt 17. desember sama ár. Húsið var í fyrstu aðeins sá hluti sem nú er samkomusalur. Árið 1907 var byggð þverálma sunnan við það með leiksviði og húsvardaríbúð og árið 1929 var lokið við að byggja aðra þverálmu norðan við það í þeirri mynd sem nú er. Gúttó var fyrsta eiginlega samkomuhús Hafnfirðinga og aðalmenningarmiðstöð bæjarins í áratugi. Þar var leikið frá upphafi. Leikfélag Hafnarfjarðar var stofnað árið 1936 og starfaði fyrstu árin í Gúttó, en veturinn 1944-45 flutti það starfsemi sína í hið nýja bióhús bæjarins.

Þorsteinn Egilsson

Hafnfirðingar eignuðust snemma eigið leikskáld. Það var Þorsteinn Egilsson, kaupmaður (1842–1911). Þorsteinn var sonur Sveinbjarnar Egilssonar, skálds og rektors Lærða skólans í Reykjavík, og bróðir

Benedikts Gröndal, skálds. Hann varð stúdent úr Lærða skólanum í Reykjavík árið 1860 og gerðist síðar umsvifamikill kaupmaður og útgerðarmaður í Hafnarfirði. Eftir að Þorsteinn fluttist til Hafnarfjarðar gerðist hann einn helsti frumkvöðull leiksýninga í bænum. Íslenska þjóðin átti á þessum tíma ekki mikið af leikritum og urðu *Skugga-Sveinn* Matthíasar Jochumssonar og *Nýársnótt* Indriða Einarssonar snemma flestum öðrum vinsælli. Þó voru leikir Sigurðar Péturssonar sýslumanns (1759–1827), *Hrólfur* og *Narfi*, einnig mikið leiknir. Öll voru þessi leikrit sýnd í Hafnarfirði fyrir aldamótin 1900.

Hugað að stofnun leikfélags

Apakötturinn, 1936. Sitjandi f.v. Ágústa Guðmundsdóttir og Eiríkur Jóhannesson. Standandi f.v. Sigurður Gíslason, Elin Guðjónsdóttir og Daniel Bergmann.

Leikfélag Reykjavíkur var stofnað árið 1897 og var starf þess mjög öflugt frá upphafi. Fordæmi þess sýndi hversu miklu skipti að stofna sérstakt félag um leikstarfið og víða um land spruttu upp leikfélög á næstu árum og áratugum. Forsvarsmenn annarra félaga og samtaka, svo sem kvenfélaga, bindindisfélaga og ungmennafélaga, voru þó ekki alltaf hrifnir af slíkri ráðabreytni, því að þau óttuðust að með því myndu félög þeirra missa tekjur. Þá var ekki óalengt að menn settu á svið leiki til að afla fjár til sérstakra framkvæmda eða líknamála. Leikáhugamenn bentu hins vegar á nauðsyn þess að nýta tekjurnar af sýningunum til að koma upp betri sviðsbúnaði og vinnuáðstöðu. Um þetta var stundum tekist á undir yfirborðinu. Ekki fer miklum sögum af slíkum átökum í Hafnarfirði, en staðreyndin er þó sú að sjálfstætt leikfélag nær þar fótfestu tiltölulega seint, eða á fjórða áratug síðustu aldar. Fram að því höfðu ýmis félög staðið fyrir sýningum, ekki síst Kvenfélagið Hringurinn, sem var stofnað árið 1912. Voru þess jafnvel dæmi að félagskonur væru sjálfar í öllum hlutverkum.

Steinn Sigurðsson

Leikstarf á landsbyggðinni hefur alltaf átt mikið undir einstökum áhugamönnum sem náð hafa að kveikja áhuga og metnað starfsfélaga sinna. Hafnfirðingar hafa átt nokkra slíka eldhuga sem markað hafa spor í leiksögu bæjarins. Á árunum í kringum 1920 átti Steinn Sigurðsson kennari (1872–1940) drýgstan þátt í leikstarfi bæjarins og setti þá á svið að minnsta kosti fjóra af sjónleikjum sínum. Steinn lék reyndar ekki sjálfur, en stóð fyrir sýningunum, stýrði æfingum og annaðist gerð leiktjalda. Gísli Jónsson listmálari fékkst einnig við leiktjaldamálun á þessum árum. Jón Bergsteinn Pétursson mun oftast hafa farið með aðalhlutverkin í leikritum Steins, en hann var viðriðinn leikstarf í bænum um þrjátíu ára skeið. Síðasti leikur Steins sem hann setti á svið var *Stormar* árið 1924. Það var leikið af Leikfélagi Reykjavíkur tveimur árum síðar. Í leikritinu er fjallað um stétta-átök þau, sem tekin voru að setja aukinn svip á þjóðlíf þessara ára, og er þetta eitt fyrsta dæmi þess að þau séu tekin til meðferðar á íslensku sviði.

Leikfélag Hafnarfjarðar

Friðleifur Guðmundsson, Jóhanna Hjalalín og Sigurður Kristinn í *Hvílir fjölskylda* 1933-34.

Leikfélag Hafnarfjarðar hóf göngu sína árið 1936. Var fyrsta viðfangsefni þess leikrit Steins Sigurðssonar, *Almannarómur*. Eftir kraftmikla byrjun dofnaði yfir félaginu, en árið 1943 hljóp í það nýr kraftur og starfaði félagið eftir það samfleytt í rúma tvo áratugi. Fyrstu árin lék það í Gúttó, en fluttist í Bæjarbíó þegar það var opnað árið 1945. Verkefnaval Leikfélagsins sór sig í ætt við það sem löngum tíðkaðist hjá leikfélögum landsbyggðarinnar. Gamanleikir, flestir af erlendum uppruna, voru algengir og urðu sumir afar vinsælir, fáir ef nokkrir þó sem *Ráðskona Bakkabræðra* sem félagið sýndi tvívegis við gríðarlega aðsókn. Ekki er að efa að félagið naut þá nábyllisins við höfuðborgina og að Reykvíkingar hafa ekki talið eftir sér að skreppa til Hafnarfjarðar til þess að hlæja rækilega.

Hafnarfjarðarleikhúsið Hermóður og Háðvör

Árið 1995 tók leikhópurinn Hermóður og Háðvör til starfa. Fyrirliði hópsins var Hilmar Jónsson leikstjóri, en aðrir burðarásar voru Gunnar Helga-

Þórhallur Gunnarsson og Guðlaug E. Ólafsdóttir í *Himnaríki*.

son, Björk Jakobsdóttir, Erling Jóhannesson, Þórhallur Gunnarsson og Finnur Arnar Arnarsson sem gerði langflestar leikmyndanna. Fyrsta sýning hópsins var nýtt leikrit eftir Árna Ibsen, *Himnaríki*, sem fékk afbragðs viðtökur bæði áhorfenda og gagnrýnenda. Leikritið var sett upp í hinu gamla frystihúsi Bæjarúngerðar Hafnarfjarðar á Norðurbakkanum. Hópurinn náði því að gera sameiginlegan starfssamning við Hafnarfjarðarbæ og ríkið sem skóp honum traustan starfsgrundvöll. Framan af starfaði hópurinn í frystihúsinu gamla sem síðar vék fyrir íbúðarblokkum. Rýmið var allóvenjulegt: Salurinn langur og breiður, en ekki hár til lofts sem setti sýningum ákveðin takmörk. En það gaf einnig möguleika sem oft voru nýttir á afar hugmyndaríkan hátt og var skipan sviðs og áhorfendarýmis breytileg eftir verkefnum. Í verkefnavali hefur hópurinn jafnan lagt áherslu á ný íslensk verk eða frumsamdar leikgerðir eftir þekktum skáldverkum. Frá haustinu 2005 hefur hópurinn starfað í hinu gamla húsnæði Vélsmiðju Hafnarfjarðar, Smiðjunni.

Árni Ibsen

Árni Ibsen, leikskáld og leikritaþýðandi, var lengst af búsettur í Hafnarfirði og markaði ýmis spor í leiksögu bæjarins. Eftir Árna liggur fjöldi leikrita sem hafa verið þýdd á tíu tungumál og sviðsett í Danmörku, Svíþjóð, Noregi, Finnlandi, Færeyjum, Þýskalandi, Ungverjalandi, Eistlandi, Írlandi, Englandi og Bandaríkjunum. Hér heima hafa öll helstu atvinnuleikhúsin sýnt verk hans. Árið 1996 var Árni tilnefndur til Norrænu leikskálda-verðlaunanna fyrir leikritið *Himnaríki*, sem hefur verið sýnt víða um Evrópu. Á meðal annarra leikrita hans eru *Skjaldabakan kemst þangað líka*, *Fiskar á þurru landi*, *Elín Helena*, *Ef væri ég gullfiskur!* og *Að eilífu*.

Leikfélag Hafnarfjarðar eftir endurreisn

Halur Helgason og Lárus Vilhjálmsson í *22. grein*.

Leikfélag Hafnarfjarðar var endurvakið árið 1983. Sú endurvakning átti sér nokkurn aðdraganda. Skömmu eftir að Árni Ibsen hóf störf sem kennari við Flensborgarskóla árið 1976 sneru nemendur sér til hans og leituðu aðstoðar hans við að koma upp stórra leik-sýningu. Varð að ráði að setja á svið breska söng-leikinn *Ó, þetta er indælt stríð*. Þetta varð upphafið á kröftugu leikstarfi sem staðið hefur í skólanum fram á þennan dag, en þarna myndaðist vaskur hópur áhugasamra ungmenna sem beitti sér fyrir endurvakningu Leikfélags Hafnarfjarðar. Það hefur haldið uppi óslitinni starfsemi til þessa dags. Var fyrsta verkefni þess *Bubbi kóngur* eftir Alfred Jarry undir leikstjórn Árna Ibsens. Félagið hefur oft sýnt metnað og djörfung í vali verkefna. Félagið hefur einnig gert sér far um að sinna barnaleikritum og um árabíl var rekin sérstök unglíngadeild á vegum þess. Þá hefur það tvívegis farið með sýningar á erlendar leiklistarhátiðir: árið 1986 fór það með *Rokkhjartað slær* á hátið Alþjóðasamtaka áhugaleikhúsa, IATA, í Mónakó og síðar með gamanleik Shakespeares *Allt í misgripum* til Chandigarh í Indlandi. Þá má til gamans geta þess að félagið setti á svið gamanleikinn *Ráðskonu Bakkabræðra* árið 2007 undir leikstjórn Lárusar Vilhjálmssonar sem hefur verið einn helsti burðarás félagsins frá endurreisn þess. Ráðskonan var eitt helsta eftirlæti Hafn-firðinga á fyrri árum og sett upp tvívegis við gríðar-lega aðsókn.

Textagerð: Jón Viðar Jónsson, Ólafur J. Engilbertsson.

Hönnun sýningar: Björn G. Björnsson, Ólafur J. Engilbertsson, Jón Þórisson.

Hönnun bækling: Ólafur J. Engilbertsson.

Ljósmyndir: Sigurður Guðmundsson, Ívar Brynjólfsson, Bára Kristinsdóttir,

Þjóðminjasafn Íslands. Á forsiðu: Hulda Runólfsdóttir í *Kinnarholvssýstrum*, 1950.

LEIKMINJASAFN ÍSLANDS

í samstarfi við Byggðasafn Hafnarfjarðar

Leiklist í Hafnarfirði

Sýning í Góðtemplarahúsinu
Suðurgötu 7, Hafnarfirði
opnuð 4. júní 2010